

A SZATMÁRÖKÖRITŐI "FERGETEGES"
KELETKEZÉSE

Szatmár megyében is, mint sok helyen az ország területén, ahol nem voltak hagyományörző népcsoportok, lassanként teljesen háttérbe szorult és feledésbe ment az ősi népi tánc. Ennek sok magyarázata lehet. Többek között; a magyar fajta mindent könnyen elcsajátító, minden új benyomást gyorsan felszívó képessége, veleszületett utánzási hajlama és részben hiúsága, hogy ne maradjon el a divattól. Könnyen lelkesedik mindenért, ami új. Ha tetszetős és szórákzóztató formában nyujtanak neki valamit, rögtön átveszi, esetleg sajátos formájára torzítja -, de alkalmazza. Nem szereti, ha elmaradottnak tartják, néha többnek akar látszani, mint ami, ezért levetkőzi azokat a szokásokat, amik talán paraszti mivoltát bizonyítanák.

Bizony sokszor hallottam olyasmit: "Ne beszélj olyan parasztosan" -, "A csárdást már csak parasztok táncolják" - stb. Így valósággal szégyeltek már a bálban csárdást táncolni. Helyette nagy igyekezettel gyurták a swinget, foxtrottot, charlestont. Verejtékes arccal, kifordított karokkal, rángatódzva járták a divatos táncokat. Ha mégis sor került a csárdásra, csak a "kettőt jobbra, kettőt balra" - riszálták, de ebből is átcsaptak rövidesen valami onesteppebe.

Bizony aggasztó volt ezt látni. Szerencsére akadnak még öregek is, és az a rétege a fiatalságnak, aki függetleníteni merete magát a divatozástól. Két réteg őrizte a hagyományokat. Ezek úgy mulattak, ahogy nekik jól esett, nem törődve azzal, hogy ki mit szól hozzá. Egy: a pásztornép, aki izoláltan élt a falutól, szokásait zavartalanul megtartva, másik: a tehetősebb gazdálkodók, akik ragaszkodtak a tradíciókhoz.

Mikor ezek megunták nézni a fertelmes táncokat; leintették a bandát, és kiálltak ők: "Most pedig mi mutatunk". -

Akkor aztán kezdődött a valódi tánc. A pásztornemzetségből a Kajusok, - Gyuri, meg a testvére Sári - asszonylétére - olyan csapásolásba fogtak, hogy csak úgy csattogott a tenyerük a földön meg a lábszárjukon. Aztán előállt Császár Józsi a juhász kampójával. Azt pergette, forgatta, megveszekedett jókedvében verekedett a levegővel, dobálta, átugrálta a kampóját. Az öreg Farkas Berti magamellé vett két hozzávaló fehérchselédet; azokat hajigálta,

forgatta az étalvetős "pároscsárdás"-ban.

Farkas Guszti előhozta az aratógereblyét, azzal és annak figurázott, táncoltatva maga előtt, vagy huzva maga után a felpántlikázott fagereblyét.

A szőlőtáncok után felállt az az egy-két pár, aki még tudta a "szatmári csárdást". Hát ezt a nők közül nem sokan tudták, mert nagyon fárasztó, cifra és lélegzetfogyasztó tánc volt. A férfiak közül több akadt, aki remekül táncolta. Híres volt Kölcsey Gyurka, Galgóczy Pista, Csaba Laci. Majdnem minddel nekem kellett végigtáncolni, mert én tudtam a legjobban.

A báli fiatalok ilyenkor nem mozgolódtak és nem zugolódtak, hanem körülállták a táncolókat, próbálták el is lenni a táncot, de egy-két kísérlet után abbahagyták. Nem is ment az egyszerre. Azzal együtt kellett nőni.

Az öregek, akik nem táncoltak; térdükre könyökölve figyelték a figurákat. Meg-meg dicsérték egy-egy jó kivágást, biztatták a táncosokat, kurjongattak örömeikben. Annyira élvezték a jó táncot, hogy tenyerüket kitartva, abba kellett belecsapni a talpát a legjobb táncosnak. Jó táncosnőnek még a lábát is megcsókolták.

Sok beszéd esett róla, hogy milyen kár ezeket a táncokat pusztulni hagyni.

Anyám foglalkozott a falu fiataljával. Szövődét, varrótanfolyamokat létesített, előadásokat tartott, kézimunkára tanította őket, szakadatlanul rajzolva az ősi mintákat, hogy mentse a folklórt. Így sok fiatal lány fordult meg nálunk állandóan.

Anyám nógatására előhoztam nekik a táncot.

Megfogtam a kezüket és mutogattam nekik a figurákat. Volt köztük egy pár lelkesedő, aki meg is tanulta a tánc egy részét nem sokára. De nem volt kivel járni, mert a fiúk nem tudták, nálunk pedig a lányok nem táncoltak egymással, mert az szégyen lett volna. Mondtam, hogy hozza el kiki a párját, azokat is megtanítom. A Tordayak voltak az elsők, Kiss Emmusékkal. Eljönni eljöttek, de szégyeltek a lányok előtt csetleni-botlani, míg meg nem tanulnak egy-egy figurát. Ebben a formában tehát nem ment a dolog. Erre nagy elhatározással kidoboltattam a faluban, hogy aki meg akarja tanulni a táncot, az legyen szombaton este a kulturházban. Magam voltam a legnagyobb zavarban afelől, hogy miként fogjak a tanításhoz. A Kulturház tömve volt, ugyanis esett az eső, hát eljöttek. Pár szóval megkérdeztem: Van-e kedvük megtanulni a régi szép táncokat,

akarják-e, hogy megtanítsam őket?

"Hát akarnánk, de ugye tudjuk mi azt megtanulni". - "Dehogya is nem! Nincsen abban semmi olyan, amit ne tudnátok, csak jó kedvetek, meg jó lábatok legyen hozzá". Erre kiálltam a platzra és elkezdtem nekik táncolni, pedig sehogy sem akaródzott ennyi nép előtt egyedül ropni, de ha már belefogtam, kellett valamit nyújtani. Mikor elég volt mondtam: Na gyertek! - Egy se akart mozdulni. Még annak az egy-két párnak is rimánkodni kellett, akiket már előzőleg tanítottam. Azok közül aztán fülön fogtam egy fiút magam mellé párnak, erre beállt még két pár és jártuk a mutatványszámot immár párostul a banda előtt.

Laasan a többi pár is megindult, sandítottak felénk, de csak kétlépéses csárdásig vitték, topogtak jobbra-balra. Megint elkaptam közülük egy másikat, annak mutogattam a lépéseket.

Éjfél tájban már az egész kulturház mozgott. Mindenütt földreszegezett szemű, iparkodó tanulók rakták a lábaikat keresztül-kasul, kisebb nagyobb sikerrel. Mindegy. A jég meg volt törve, a szégyenkezés elpárolgott. Fellobbant helyette a tanulási láz; - a csata meg volt nyerve!

Mikor szétoszlottunk, megállapodtunk abban, hogy minden második este találkozunk a kulturházba. A zenét apám fizette, így nem volt rá költségük, a termet és világitást megkaptuk a községtől ingyen.

Ez 1937 késő őzén volt. Elöttünk a hosszú tél, amikor akár minden este is ráértünk elmenni, ha nem volt nagyon hideg. De még ha nagyon nagy volt a zimankó, akkor is jöttek.

A következő estéken már szabályos sorokba állítottam a népet, és úgy mentem sorra egyiktől a másikhoz, mindegyiket kézenfogva, gyakoroltam velük a lépéseket: Egy-nagy, két-kicsi, oda-vissza két kicsi, csapj rá, két-kicsi -, stb.

Volt ott mindenféle korosztály, ötéves gyerektől katonaköteles fiuig, eladólányig. Legnehezebb volt az ütemrészek teljes kikopogását megtanítani. Az apró sűrű kopogások helyett, sokan csoszogva rugdosták előre-hátra a lábukkal. /Ezt a taszítást ma is elszörnyedve látom egyesektől, akik az "Ökörítői Fergetegest" produkálják./

Mikor a Szatmári csárdást, Kivágóét, Fogd meg cicát, már jól tudták; meghívtam az öreg Farkas Bertit,

hogyan tanítsa meg a "Páros csárdást". Szücs Zeigát, a Verbunkos tanítáéára, Császár Józsit a Kampós táncra, a Kajusokat a Csapásolóra.

Persze ők nem álltak oda óraszámra tanítani, hanem egyszer-kétszer eltáncolták; én leírtam a koreográfiájukat és úgy tanítottam egyenként tovább a fiuknak, lányoknak.

Tavasszal már nem a kulturházban gyűltünk össze, hanem nálunk az udvaron, a friss levegőn.

Remek látvány volt, mikor a fiuk az esővizes dézsa peremébe kapaszkodva jobbra-balra lóditották magukat a levegőbe, felugrós dupla bokázót gyakorolva. De már sokkal gyorsabban ment minden, mert lassan egész szenvedélyűkké lett a tánc.

Farkas Gyula, Torday Zeiga már remekül verekedtek a kampókkal, Torday Imre mint egy ördög úgy motóllált a feje felett pergetve, forgatva a kampót, aztán átugrált, mint a szöcske, végül elhajította és befejezte a szilaj szólótáncával.

A fiuk kergették a lányokat a "Fogd meg cicánál", lobogtak a pántlikák, repültek a szoknyák messzire, halott a fiatalok jókedve. Csupa lelkesedés volt a banda. Az árokszéleken mezitlábás kis gyerekek verték a port, járták a táncot. Az istállóknban a tehén farkába kapaszkodva gyakorolták a síhederfiuk az oldalugrásokat. Szóval olyan táncfév ütött ki a faluban, amilyen még nem volt. Jöttek a szomszéd falukból is a jelentkezők. Vasárnaponként már csekély beléptidíjjal nyilvános táncesteket is rendeztünk, mert az eddigi támogatók kezdtek hosszúnak találni a támogatást. Azt mondták: most már tartsuk el magunkat a tudományunkból és fizessük mi a zenét, villanyt, termet. Ezt meg is tettük.

Váláesztottunk magunkból pénztárost, jegyzőt, ellenőrökét, és nagyon büszkék voltunk, mikor egy-két pár csizmát is tudtunk csináltatni, ami mindig azé lett, akinek nem volt, vagy elnyűtt a táncban. Utóvégre a tánc tényleg nyűtte a lábbelit.

Ketté kellett osztani a csoportot, mert nem bírtam egyszerre foglalkozni a felnőttekkel meg a gyerekekkel is. A kis gyerekekre nagy súlyt helyeztem, mert bennük láttam leginkább biztosítva az utánpótlást.

Elmentem az iskolákba, s a tanítók engedelmével ott "soroztam", kiválogatva az ügyeseket és tehetségese-

ket. Az "alkalmas"-ság feltételei a következők voltak: ügyesség, tehetség, becsületesség, megbízhatóság, és egészség. Ehhez a tánchoz jó fizikum kellett, gyenge gyermekeknek nem volt való.

Más szempont nem számított. Ez nem is olyan természetes, mint amilyennek látszik. A faluban ugyanis nagy volt az osztálygőg. Egy remek, pirosposzgás, kitűnő táncos lány egyszer pipacsvörösen állt ki a sorból. Kértem tőle, miért nem táncol? Azért - azt mondja - mert az én apám jeles gazda, elibem meg odaállt egy harmadosnak a lánya, hát én az után nem állok. Miután minden magyarázatom ellenére nem akarta belátni, hogy ez nem szempont, kénytelen voltam kizárni a csoportból. Ez persze nagy felzudulást keltett, mert "híres jány vót" - de lassanként megértették szépen és a legnagyobb gazdalány párja a legszegényebb kocsisfiu lett, ők voltak az étáncosok.

1938 augusztus első vasárnapjára nagy ünnepélyt rendezett anyám. Gyönyörű volt nálunk a sportpálya. A holt Szamos partján pázsittal borított zöld térség, egyik oldalán nádassal, körül sűrű fákkal szegve. Nagy nap volt, aratóünnepéellyel, kézimunka-kiállítással és a mi bemutatkozásunkkal. Utána persze reggelig tartó bál.

Felkotortam az öregasszonyok ládáit, ruhásfogassait, hogy előkerüljenek az elhagyott népviselet még meglévő darabjai.

Szürke ruhát viseltek az öregek fekete zsinórozással, szűk nadrággal, állógalléros dolmánnyal, fekete zsinórozott ezüstpitykés mellénnyel. A betyárabb fiuk lajbija piros volt, fekete gazdag zsinórozással, a Rózsa fiuk még most is olyat viseltek /Pásztorok a Lápon/. Rogyószáru fekete magyarcsizmát, zsinórosat, körülfelhajtott széleskarimájú, gömbölyű tetejű daru és gémtollas fekete kalapot, bokrétásat.

A ruhák anyagát az asszonyok szőtték. Kerítettünk szürke fonalat és a lányok megszátták a párjuk ruháját. A szabók megvarrták és szépen kizsinórozták.

A lányok ruhája nagyon egyszerű volt, szintén maguk szőtték finom vékonyszálú vászonból és kifehéritették. A szoknya nagyon bőráncu, korcos, sokszoros huzással, alul aszonnal szegve. Ingváll ugyanabból az anyagból, az öregasszonyok mintáiról leszabva, dupla vállrésszel, "picőkös" ujjbevarrással, nem puffos, hanem lobogós ingujjal, ami a könyöknél széles, többnyire piros-kék zsuboikával szélesen szegett. Ehhez kis kék, vagy piros posztó lajbi, csak

alig mellen alul érő, írásos mintával kivarrva, karkivágásnál és köröskörül két ujjnyi széles, mindkét oldalán ráncolt, elűtő színű szalaggal szegve, elől egy sor pitykegombbal. A rojtos kötény szintén szőttés, az ősi "macskatalpas" rozmaringos, babás, fenyőágas mintákkal sűrűn kiszedve.

Legnehezebb volt a lányok nyersbőr sárga kordován csizmáit előteremteni. A tehetősebbek megcsináltatták, a szegényebbekét összetáncoltuk, összeadtuk. A fiukéval nem volt baj, mert mind csizmában jártak. Csak a szűk nadrágot nem akarták felhuzni a buggyos, divatos bricseszek helyett, - szégyelték. -

Az ünnepélyre rengeteg meghívó ment el messze vidékre. Az öregek és munkaképtelenek javára rendezték. A táncsoport híre már eljutott sok fele és sokan voltak rá kíváncsiak, így nagy volt az érdeklődés. Meghívtuk a nagykállói és tiszapolgári táncsoportot is vendégszereplésre.

A sportpályán lézasan épültek a nagy sátrak. Vízhatlan ponyvákat béreltünk a MÁV-tól, minden időjárásra felkészülve. Villanypóznákat ástak, vezették a világítást, hozták a sok hordó bort, sört, ennivalót stb.

Vasárnapra virradóra itéletidő támadt. Hajnali három órakor huztuk a sátrakat, de ott hagyta majd mindenki a munkát, mert köröskörül csapkodott a villám, ropogott az ég. Bokáig gázoltunk a habzó vízben, amit a fellegszakadás okozott. Három ember kitarzott azért, és huztuk elkeseredve a sátorköteleket.

Kilenc órakor azzal mentem haza, hogy vége mindennek. Lefeküdtem. Tizenegykor ragyogó napsütésre ébredtem. A sportpálya homoktalaja azonnal felszívta a vizet - rég nem volt eső. A gyepek zöld volt, mint a smaragd, a fák felfrissülve ragyogtak. Gyönyörű nap lett. Hálás szívekkel gyülekeztek össze négy órára, az ünnepély kezdetére. Soha nem remélt tömegben érkeztek az idegen vendégek. Autók, kocsik, szekerek, kerékpárok hosszú sora állt a bejáratok előtt, éppen mint egy szenzációs sportmeccsen. Hajdu, Szabolcs, Bereg, Ugocsa megyékből sokan, Debrecenből, Nyiregyházáról újságírók is jöttek. Katonaság és mindenféle intézmény is képviselve volt.

Ez a nagy ünnepély azért is keltett széleskörű érdeklődést, mert a világszerte ismert nagy ököritői tűzkatasztrófa óta /1910/ Ököritőn semmi nagyobb szabású mulatságot nem rendeztek. Ez volt az első 1910 óta.

Az előadás az aratók nagy ünnepélyével kezdődött.

Ez meghatározó szép volt, buzakoszorúkkal, sarlóval, kaszával, gereblyével felvonuló nagy tömegével. Utána a Kállóiak járták el a "Kállai kettőst". Aztán a Tiszapolgáriak csapásoltak remekül. Utoljára maradtunk mi.

Messziről jöttünk fel, a nádas mellől kibukkanva, az "Én Istenem adjál esőt" énekelve, friss ütemben, "vágósan" lépve, míg a közönség elé értünk. Ott megkezdődött a tánc. Nyolcvan pár járta. Százhatvan ember, kicsik, meg nagyok, két táblára osztva. Egyikben a gyerekek, /a kisfiuk ráncos gatyában/ másokban a felnőttek.

Pedig ez a tömeg már a válogatott csapat volt. Csak a teljes kifogástalan táncosokat lehetett szerepeltetni, nehogy összekaverják a táncot. Nem is volt ott egy hiba sem.

Kicsik, nagyok egy ütemre, viharos tempóban járták a nehéz, fárasztó figurákat, tizenkilenc percig egyfolytában. Mikor a fáradságtól és az óriási sikertől elszédülve, befejezték a táncot; szép karikába, mint egy tarka virágyűrű, leültek a zöld gyepre. Olyan szépek voltak a boldog, mosolygó, piros arcukkal, hogy sokan sirtak a meghatottságtól. A bál is nagyszerűen sikerült. A bevétel óriási volt. A felbuzdult közönség tehetősebbjei mesze megtölték beléptidijaikat, így az ellátatlanok bőven biztosítva lettek.

Az újságírók cikkeket irtak, amiket a pesti lapok is átvettek. Így jutott tudomására a csoport létezésére Paulini Bélának, az akkori Országos Bokréta Szövetség elnökének. Rövid sürgönyváltás után lejött a Néprajzi Múzeum akkori igazgatójával együtt, aki a ruhák hiteles eredetét ellenőrizte.

Augusztus 20-án már Pesten táncoltunk a Városi Színházban.

Időközben lejöttek a Magyar Távirati Irodától is, filmre vették a táncot és minden moziban bemutatták.

Megindultak a gyűjtők, néprajzi kutatók is, Bartók János többször volt kint, aki az eredeti népdalokat fonográfra vette, Molnár István a táncot tanulmányozta. Sokan érdeklődtek és kerestek fel bennünket azután.

Az 1938-as augusztus 20-i pesti bemutatkozás után kapta a csoport az "Ökörítői Fergeteges" elnevezést.

Azóta járják az országot, gyűjtik az első díjakat.

Aki ismeri őket, látta, mit tudnak.

Aki nem látta, nézze meg, tizenkilenc percig
gyönyörködni fog bennük, de csak akkor, ha szivből, igazi
jókedvvel csinálják, mert csak akkor "Fergeteges".

Budapest, 1956. VIII.24.

Németh Lili